

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

O'ZBEKISTON MUSTAQILLIGI DAVRIDA TARIXIY XOTIRA SIYOSATI: TAHLIL VA BAHOLASH

Aliyev Asilbek Baxromovich
Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyingi davrda tarixiy xotira siyosatining shakllanishi, mazmuni va ijtimoiy-siyosiy ahamiyati tahlil qilinadi. Tarixiy adolatni tiklash, milliy o'zlikni anglash, tarixiy merosni qayta baholash va uni yangi avlod ongida shakllantirish jarayonlari yoritilgan. Mustaqillik yillarida tarixni mafkuraviy bosimlardan xalos etish, milliy qahramonlar timsolini tiklash va tarixiy haqiqatni ochiqlash borasidagi siyosiy va ilmiy sa'y-harakatlar tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: tarixiy xotira, mustaqillik, milliy o'zlik, tarix siyosati, tarixiy adolat

Аннотация: В статье анализируется политика исторической памяти в период независимости Узбекистана, её формирование, содержание и социально-политическое значение. Освещаются процессы восстановления исторической справедливости, осознания национальной идентичности, переоценки исторического наследия и формирования исторического сознания нового поколения. Рассматриваются политические и научные меры по освобождению истории от идеологических искажений и возвращению образов национальных героев.

Ключевые слова: историческая память, независимость, национальная идентичность, политика истории, историческая справедливость

Annotation: The article analyzes the policy of historical memory in Uzbekistan during the independence period, its formation, content, and socio-political significance. It highlights the processes of restoring historical justice, understanding national identity, re-evaluating historical heritage, and shaping the historical consciousness of the new generation. The paper examines political and academic efforts to free history from ideological distortions and revive the images of national heroes.

Keywords: historical memory, independence, national identity, history policy, historical justice

O'zbekiston mustaqillikka erishgan 1991-yildan keyingi davrda tarixiy xotira siyosati milliy davlatchilikni mustahkamlash, xalqning tarixiy o'zligini tiklash va ma'naviy yangilanish jarayonining muhim tarkibiy qismiga aylandi. Mustamlakachilik davrida buzib ko'rsatilgan yoki inkor etilgan tarixiy haqiqatlarni qayta tiklash, milliy qahramonlar xotirasini e'zozlash, tarixni xalqning milliy g'ururini ifodalovchi tarzda yoritish mustaqillik siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'ldi. Tarixiy xotira

O‘RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

siyosati orqali o‘zbek xalqining davlatchilik an‘analari, madaniy merosi va ozodlik kurashlari qayta o‘rganilib, ularni xalq ongiga singdirish yo‘lga qo‘yildi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida Prezident Islom Karimov tashabbusi bilan tarix fanini ideologik dogmalardan tozalash, tarixiy manbalarni qayta tahlil qilish, milliy tarixni mustaqil davlat nuqtayi nazaridan yozish ishlari boshlab yuborildi. 1998-yilda “Tarixiy xotirasiz kelajak yo‘q” asarining nashr etilishi bu siyosatning g‘oyaviy asosini belgilab berdi. Ushbu konsepsiya millat tarixiga hurmat bilan qarash, tarixni siyosiy maqsadlardan xoli tarzda o‘rganish, xalqning tarixiy tajribasidan saboq olish zarurligini ta’kidlaydi. Shu davrda Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, Zahiriddin Muhammad Bobur, Alisher Navoiy, Beruniy, Ibn Sino kabi tarixiy shaxslarning merosini tiklash, ularning nomi bilan bog‘liq yodgorliklar, muzeylar, xalqaro ilmiy markazlar tashkil etildi. 1996-yil Amir Temur tavalludining 660 yilligi munosabati bilan qator ilmiy-amaliy tadbirlar o‘tkazildi, Toshkentda “Amir Temur muzeyi” ochildi, 2000-yilda esa “Jaloliddin Manguberdi yili” deb e‘lon qilindi.

Tarixiy xotira siyosatining yana bir muhim yo‘nalishi – mustamlakachilik davri va sovet mafkurasi davrida bostirilgan yoki noto‘g‘ri talqin qilingan tarixiy jarayonlarni qayta o‘rganishdir. Jumladan, 1937–1938-yillardagi repressiyalar qurbonlari, milliy ozodlik harakati vakillari — Abdulla Qodiriy, Cho‘lpon, Fitrat, Usmon Nosir va boshqalar nomini oqlash ishlari amalga oshirildi. 2000-yilda Toshkentda “Shahidlar xotirasi” majmuasi barpo etildi va u xalqning tarixiy adolatga bo‘lgan intilishini ifodalovchi muhim ramzga aylandi. Shu bilan birga, 2017-yildan keyingi davrda Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida tarixiy xotira siyosatiga yangi yondashuv shakllandi — unda tarixni zamonaviy milliy o‘zlikni shakllantirish omili sifatida talqin etish, xalq xotirasini asrash va uni kelajak avlodlarga yetkazish masalalariga e‘tibor kuchaydi. “Yangi O‘zbekiston – yangi tarix” tamoyili asosida tarixiy tadqiqotlar institutsional jihatdan qo‘llab-quvvatlanmoqda.

O‘zbekiston Fanlar akademiyasi huzurida Tarix instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar bo‘yicha xalqaro hamkorlik markazlari, “O‘zbekiston tarixi” jurnali va ilmiy tadqiqot loyihalari orqali tarixiy xotira siyosati ilmiy asosda rivojlantirilmoqda. Shu bilan birga, tarixiy xotira siyosatining ijtimoiy-ma’naviy ta’siri ham ortmoqda — milliy bayramlar, tarixiy sanalarni nishonlash, xalq qahramonlarini e’tirof etish orqali jamiyatda vatanparvarlik, milliy g‘urur va tarixiy mas’uliyat tuyg‘ulari mustahkamlanmoqda.

Tarixiy xotira siyosatining zamonaviy bosqichida asosiy e‘tibor tarixni global kontekstdagi o‘rni, turkiy sivilizatsiya merosi, Markaziy Osiyo xalqlari o‘rtasidagi tarixiy aloqalar va mustamlakachilikdan ozodlik yo‘lida kechgan jarayonlarni ob’ektiv baholashga qaratilgan. Shu ma’noda, O‘zbekiston tarixiy xotirani davlat siyosati

O‘RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

darajasida shakllantirgan mamlakatlardan biri sifatida xalqaro maydonda e’tirof etilmoqda.

O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan so‘ng tarixiy xotira siyosati davlatning ma’naviy tiklanish jarayonida alohida o‘rin egalladi, chunki uzoq yillar davomida mustamlakachilik va totalitar tuzum davrida xalqning tarixiy o‘tmishi buzib talqin qilingan, ko‘plab milliy qahramonlar nomi unutilgan yoki siyosiy sabablarga ko‘ra kamsitilgan edi. Mustaqillik yillarida tarixiy adolatni tiklash, milliy o‘zlikni anglash va xalqning tarixiy ongini uyg‘otish davlat siyosatining muhim yo‘nalishiga aylandi. Bu davrda tarixni mafkuraviy dogmalardan xalos etish, tarixiy manbalarni qayta o‘rganish, o‘zbek xalqining qadimiy davlatchilik an‘analari, madaniy merosi va ozodlik uchun kurashlarini qayta baholashga alohida e’tibor qaratildi. 1990-yillar boshida Islom Karimov tomonidan ilgari surilgan “Tarixiy xotirasiz kelajak yo‘q” tamoyili milliy tarix siyosatining g‘oyaviy asosiga aylandi. Ushbu g‘oya xalqning o‘z tarixini bilishi va uni hurmat qilishi orqali kelajakni barpo etish mumkinligini ta’kidlaydi. Shu yillarda Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, Zahiriddin Muhammad Bobur, Alisher Navoiy, Mirzo Ulug‘bek, Beruniy va Ibn Sino kabi tarixiy shaxslarning nomlari qayta tiklandi, ularning ilmiy, siyosiy va madaniy merosi keng o‘rganila boshlandi. Toshkentda Amir Temur haykali o‘rnatilishi, 1996-yilda uning 660 yilligi keng nishonlanishi, 2000-yilda Jaloliddin Manguberdi yili deb e’lon qilinishi tarixiy xotira siyosatining amaliy ko‘rinishlaridan bo‘ldi. Shu bilan birga, tarixiy xotirani tiklash faqat qahramonlarni e’zozlash bilan cheklanmay, balki sovet davridagi adolatsizliklarni fosh etish, repressiyalar qurbonlari xotirasini abadiylashtirish orqali ham amalga oshirildi. 1999-yilda “Shahidlar xotirasi” majmuasining ochilishi va har yili 31-avgust — “Qatag‘on qurbonlarini xotirlash kuni” sifatida nishonlanishi xalqning tarixiy adolatga bo‘lgan intilishini ifoda etdi. Mustaqillik davrida tarixni o‘rganish faqat siyosiy emas, balki ilmiy asosda olib borila boshlandi. O‘zbekiston Fanlar akademiyasi Tarix instituti, universitetlar va ilmiy markazlarda milliy tarixni mustaqil konseptual yondashuv asosida qayta yozish ishlari amalga oshirildi. Tarixiy manbalarni o‘rganish, arxiv materiallarini ochish, xorijiy manbalardagi ma’lumotlarni tahlil qilish natijasida O‘zbekiston tarixining ilgari o‘chirilgan sahifalari qayta tiklandi. Yangi O‘zbekiston davrida tarixiy xotira siyosatiga yangicha yondashuv shakllandi, Shavkat Mirziyoyev tomonidan “Yangi O‘zbekiston – yangi tarix” tamoyili ilgari surildi. Bu yondashuv tarixni millatning o‘zini anglash va kelajagini belgilash omili sifatida qaraydi. Davlat rahbari tashabbusi bilan “O‘zbekistonning yangi tarixi” konsepsiyasi ishlab chiqilmoqda, tarixiy tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlash uchun grantlar ajratilmoqda, yangi muzeylar, yodgorliklar va ilmiy markazlar tashkil etilmoqda. Tarixiy xotira siyosatining ijtimoiy-ma’naviy natijasi sifatida jamiyatda milliy g‘urur, vatanparvarlik, o‘zlikni anglash hissi mustahkamlanmoqda. Bugungi kunda tarixiy xotira siyosati faqat

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali 1-son. 3-qism. Noyabr-2025

o'tmishni eslash emas, balki millatning tarixiy tajribasidan saboq olib, zamonaviy davlatchilikni mustahkamlash vositasiga aylangan. Tarixiy xotira orqali o'zbekistonliklar o'z xalqining shonli o'tmishini anglab, uni kelajak avlod ongida saqlab qolish mas'uliyatini his etmoqda. Shu tarzda O'zbekiston tarixiy xotirani davlat siyosati darajasiga ko'targan, uni milliy o'zlik va ijtimoiy birlikni mustahkamlovchi asosiy omil sifatida shakllantirgan mamlakatlardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. *Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q.* – Toshkent: O'zbekiston, 1998.
2. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi.* – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Tarixiy merosni asrash to'g'risida”gi Qarori, 2019-yil.
5. O'zbekiston Fanlar akademiyasi Tarix instituti. *O'zbekiston tarixi: yangi tadqiqotlar.* – Toshkent, 2022.
6. Rakhimov A. *Historical Memory Policy in Independent Uzbekistan.* – Tashkent State University Press, 2020.
7. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). *Cultural Heritage and National Identity.* – Paris, 2019.